

Nike K. Pokorn
Univerza v Ljubljani

DIALEKTIČNOMATERIALISTIČNA INDOKTRINACIJA MLADINE PREK PREVODOV¹

Članek prikazuje, kako je slovenska družba v socialističnem obdobju sistematično ideološko preoblikovala prevode otroških in mladinskih del. Posebna pozornost bo dana prevodom, ki so nastali v prvem desetletju po koncu druge svetovne vojne, še posebej pa prevodom del *Bambi* in *Otok zakladov*. Prikazno bo tudi, kako ideološko spremenjene prevode še vedno ponatiskujemo in jih uvrščamo v učbenike za slovenski jezik in književnost.

The article argues that censored translations can survive the collapse of the ideology that has created them; they continue to circulate in the society long after the downfall of the ideology that has dictated the changes of the target texts. This claim was checked by looking at Slovene Socialist translations of children's literature.

In Socialist Slovenia, the dominant Communist political discourse more or less openly imposed its own understanding of the world in all areas of education in the first years after the war and consequently also changed the translations of children's classics, including Felix Salten's *Bambi* and Robert Louis Stevenson's *Treasure Island*, by adapting them to the new dominant materialistic worldview. In order to see whether these adapted translations are still in circulation all approved textbooks and readers for the study of literature within the course of Slovene language for the school year 2010/2011 in primary schools were looked at more closely.

Na okrogli mizi leta 1983, posvečeni prevajanju otroške literature, je Ivan Minatti, dolgoletni urednik zbirk Sinji galeb, Biseri in Zlata knjiga, pomembnih knjižnih zbirk za otroke pri Mladinski knjigi, priznal, da je kot urednik včasih tudi neposredno posegel v način prevajanja besedil, ki jih je objavljal:

Kot urednik Karla Maya sem moral seči po priredbi. May ima v svojih knjigah mnogo velikonemštva, sentimentalnega katolicizma. Bistvo njegovih zgodb pa je akcija. Ko smo začeli s temi prevodi, smo kot založba dali prevajalcu namig, smer, kaj naj skuša omiliti ali naj preprosto izpusti. Prepričan sem, da s tem nismo napravili Mayu nobene škode glede kvalitete njegovega dela. (Minatti 1984: 69–70).

¹ Skrajšana različica tega članka je bila objavljena v publikaciji 48. *Seminarja slovenskega jezika, literature in kulture*. Podrobnejša analiza prevajanja otroške in mladinske literature v obdobju socializma v Jugoslaviji pa bo objavljena v delu *Post-Socialist Translation Practices: Ideological Struggle in Children's Literature* pri založbi John Benjamins (Amsterdam/Philadelphia).

Ta citat razkriva temeljne značilnosti ideoloških posegov v prevode otroške literature na Slovenskem po drugi svetovni vojni.

Kljub morda drugačnemu pričakovanju bralca prevod nikoli ni zgolj prenos pomena izvirnika v ciljni jezik: na eni strani je že sam pomen izvirnika nekaj, kar je pluralno in se izmika popolnemu in dokončnemu zajetju (Derrida 1989): vsak prevajalec in vsak bralec po svoje interpretira izvirnik in ga določa na samosvoj način ob razumevanju izrečenega v jeziku (Gadamer 2001: 313–317). Na drugi strani pa je prevod obenem vedno tudi odraz vrednot in ideoloških ter poetoloških pozicij ciljne družbe (Lefevere 1992). Prevajalec sam ali pa pod vplivom drugih akterjev, ki tvorijo literarno polje, ne samo ubeseduje izvirno besedilo v drugem jeziku na vedno drugačen način, temveč lahko tudi izrazi nekaj drugega, kot izvirno besedilo v resnici je (Ricoeur 2004: 2006: 28). Zato analize prevodov pogosto razkrivajo manipulacije, kulturne predsodke in namerna preoblikovanja izvirnika, še posebej jasno pa se ti posegi ciljne družbe kažejo v prevodih otroške in mladinske literature (gl. Puurtinen 1992, Du-Nour 1995, Fernandez Lopez 2000, Malmkjaer 2003, 2004, Desmidt 2006, Oittinen 2006, Mazi-Leskovar 2011). Zdi se, da so v vseh družbah in obdobjih ravno dela, ki so namenjena otrokom in mladini, tisti žanr, kjer so skrite priredbe pri prevodu dovoljene in so posegi v besedilo celo zaželeni. Vzrok za dopuščanje takšnih posegov po vsej verjetnosti izhaja iz prepričanja, da otroška literatura, in sicer tudi dela, ki niso odkrito didaktična, ne sme škodovati razvoju otroka ali mladostnika v idealnega državljana ali posameznika – ker pa pojem idealnega odraslega človeka ni nespremenljiv, ampak se skozi čas in iz družbe v družbo spreminja, so prevodi otroške literature zelo pogosto jasni odsevi ideologije posamezne kulture ciljnega jezika.

Če se zazremo v slovensko zgodovino, lahko takšno poseganje ciljne družbe najdemo v vseh obdobjih prevajanja otroške in mladinske literature: najdemo jo v obdobju prvih prevodov, ki so nastajali v 19. stoletju (npr. v močno skrajšanih prevodih *Gulliverjevih popotovanj* Jonathana Swifta nikoli ne najdemo opisa, kako je Gulliver z uriniranjem pogasil požar v palači (Swift 1894)), kot tudi v času pred drugo svetovno vojno: na primer, prevod *Winnetouja* iz leta 1931, ki ga je naredil teolog Jehart, izpušča vse odlomke, v katerih je Winnetou kritičen do osvajalskih krščanskih misijonarjev, in poudarja odlomke, v katerih je opisana Winnetoujeva spreobrnitev v krščanstvo (May 1931). Tudi sodobna družba večkrat v predelanih prevodih popravi elemente, ki se ji zdijo moteči za mladega bralca. Morda najizrazitejše pa se takšno poseganje ciljne družbe, ki skuša zakriti ali potlačiti vse teme in elemente, ki niso v skladu z ideološkimi imperativi družbe, kaže v slovenskih prevodih otroških in mladinskih del, ki so nastali v prvem desetletju po koncu druge svetovne vojne, torej v času nastajajoče socialistične družbe. V obdobju od 1945 do 1955, ki ga je zaznamovalo izrazito pomanjkanje papirja, črnila in tiskarn (gl. npr. poročilo Komisije za tisk pri SZDLS iz leta 1952, AS 531, a.e. 139), je bilo namreč v slovenskem prostoru vseeno ponovno prevedenih 14 mladinskih in otroških besedil, ki jih sodobna stroka označuje kot klasična dela otroškega in mladinskega leposlovja:

1. *Uncle Tom's Cabin* avtorice Harriet Beecher Stowe (prevedeno leta 1853, 1888, 1918, 1932, 1934, ponovno prevedeno leta 1954)

2. Pravlјice Hansa Christiana Andersena (prevedeno leta 1863, 1869, 1923, 1928, 1940, 1944, ponovno prevedeno leta 1950)
3. *Robinson Crusoe* avtorja Daniela Defoeja (prevedeno leta 1876, 1904, 1915, 1920, 1923, 1924, 1925, 1936, 1945, ponovno prevedeno leta 1946)
4. Pravlјice bratov Grimm (prevedeno leta 1880, 1887, 1903, 1930, 1932, 1935, 1938, 1944; ponovno prevedeno leta 1953–1958)
5. *Gulliver's Travels* avtorja Jonathana Swifta (prevedeno leta 1894, 1907, 1926, 1942, ponovno prevedeno leta 1951)
6. *The Prince and the Pauper* avtorja Marka Twaina (prevedeno leta 1910, ponovno prevedeno 1953)
7. *Treasure Island* avtorja Roberta Louisa Stevensona (prevedeno leta 1920, ponovno prevedeno leta 1950)
8. *Adventures of Tom Sawyer* avtorja Marka Twaina (prevedeno leta 1921, ponovno prevedeno leta 1947)
9. *Michel Strogoff* avtorja Julesa Verna (prevedeno leta 1923, ponovno prevedeno leta 1955)
10. *Pinocchio* avtorja Carla Collodija (prevedeno leta 1926, 1943, ponovno prevedeno leta 1951)
11. *Winnetou* avtorja Karla Maya (prevedeno leta 1931, ponovno prevedeno leta 1952)
12. *Pünktchen und Anton* avtorja Ericha Kästnerja (prevedeno leta 1937, ponovno prevedeno leta 1955)
13. *Bambi* avtorja Felixa Saltna (prevedeno leta 1938, ponovno prevedeno leta 1953)
14. *The Second Jungle Book* avtorja Rudyarda Kiplinga (prevedeno leta 1943, ponovno prevedeno leta 1951)

Pri pregledu teh prevodov sta bili izločeni deli *Kraljevič in berač* in *Gulliverjeva popotovanja*, saj so bili vsi predvojni prevodi tako radikalno okrajšani in predelani, da besedilna primerjava s kasnejšimi prevodi ni bila mogoča. Ostalo je tako le 12 del: od teh dvanajstih je bilo ugotovljeno, da le pri treh prevodih ni prišlo do ideoloških premikov: pri Kiplingu, Twainu in Collodiju. Predsocialistična Kiplingova *Knjiga o džungli* je bila okorno prevedena, polna hrvatizmov, medtem ko so povojni prevodi te odmike od jezikovne norme odpravljali. Ponovna previda *Toma Sawyerja* in *Ostržka* pa sta nastala zaradi popolnoma drugih razlogov: v obeh primerih se zdi, da sta bila problematična za novo socialistično družbo predvsem prevajalca.

Poglejmo si najprej primer *Ostržka*, ki sta ga pred letom 1945 prevedla dva prevajalca: prvi je delo prevedel leta 1926 Joža Lovrenčič (1890–1952), znan predvojni katoliški pesnik, ki se ni odzval na pozive OF po kulturnem molku in je v očeh nove oblasti tudi kolaboriral z okupatorjem, ker je med vojno postal ravnatelj gimnazije v Gorici. Leta 1946 so ga prisilno upokojili in obsodili na dve leti prisilnega dela (gl. Lovrenčič 2010). Drugi prevajalec pa je bil selezijanski duhovnik Josip Meze (1882–1951), ki je *Ostržka* prevedel leta 1943. Nobenega od teh prevodov po vojni niso ponatisnili, temveč so leta 1951 objavili nov prevod Alberta Široka²

² Če ni drugače navedno, so vsi biografski podatki o prevajalcih povzeti po leksikonih *Osebnosti: Veliki slovenski biografski leksikon* (2008) in *Slovenski biografski leksikon* (1925–1991).

(1895–1985), ki je po vojni deloval v okviru Ministrstva za šolstvo in kasneje postal eden izmed urednikov na novo ustanovljeni Mladinski knjigi v Ljubljani.

Pri *Tomu Sawyerju* je zgodba še malce bolj zapletena: prvi prevod tega klasičnega besedila Marka Twaina je nastal leta 1921, vendar je bil prevod poln arhaizmov. Ponovno je bil preveden leta 1947, tik po zaključku vojne. Prevedla ga je Milena Mohorič, predvojna pisateljica, komunistka, članica OF in partizanka. Po osvoboditvi je postala namestnica ministra v prvi poveljni vladi, a so jo leta 1949 obsodili kot informbirojevko in jo zaprli. Po tem dogodku so Mileno Mohorič izbrisali iz javnega življenja: njena prozna dela se nikoli ne omenjajo v zgodovinah slovenskega slovstva, ne najdemo je v antologijah iz tega časa (Sturm-Schnabl 1997/1998, Kralj 2010: 160–169) in celo njen prevod *Toma Sawyerja*, ki je jezikovno tekoč in zvest izvirniku, ni bil nikoli več ponatisnjen. Na novo je delo prevedel leta 1960 Janez Gradišnik in njegov prevod je bil med letoma 1960 in 1994 ponatisnjen kar devetkrat.

Pri pregledu ostalih devetih del (tj. pravlјice bratov Grimm in Hansa Christiana Andersena, *Bambi*, *Koča strica Toma*, *Robinson Crusoe*, *Otok zakladov*, dela Karla Maya, Ericha Kästnerja in Julesa Verna) pa se izkazalo, da so bili vsi ti prevodi ideološko popravlјani v besedilu samem. In prav pri vseh se je izkazal za problematičen en sam vidik izvirnih besedil.

V prvih letih po vojni se je namreč na Slovenskem ideološka bitka vodila predvsem na področju dialektinomaterialistične indoktrinacije mladine in je potekala večinoma prek šolskega sistema in založniške politike. Arhivsko gradivo raznoraznih partijskih komisij in komisij SZDL – od ideološke, prek komisije za tisk in agitacijo, za idejna vprašanja kulture, za družbeno-politične odnose in idejno-politične probleme, za politično in idejno vzgojno delo, za politično propagando in informativno dejavnost do komisije za založniško dejavnost in tisk pri CK ZKS in SZDLS – kaže, da je bila ost ideološkega boja desetletja, vendar pa najodločnejše v prvih dvajsetih letih po koncu vojne, naperjena skoraj izključno proti religioznemu, krščanskemu pogledu na svet. Socialistično obdobje na Slovenskem se je v skladu z Marxovim prepričanjem, da ukinitve religije kot iluzorne sreče ljudstva zahteva njegova resnična sreča (Marx 1843), zavezalo k temu, da bo pomagalo ljudstvu pri odrekanju tem iluzijam. In ker je bilo tedanje vodstvo mnenja, da se mora partija sistematično truditi, da odtegne mladino vplivu cerkve, so na seji Politbiroja CK KPS leta 1950 zapisali sklep:

Vera je najvažnejše vprašanje ZMS³, s starimi ne bomo veliko dosegli, razen v partiji. (seja Politbiroja CK KPS, 20. 11. 1950)

Tako lahko prav v vseh teh poveljnih ponovnih prevodih najdemo sistematično izločanje krščanskih elementov, in to v besedilih, kjer je teh elementov komaj kaj, kot tudi v tistih, ki jih krščanstvo bistveno zaznamuje.

Vzemimo za primer *Bambi* avstrijskojudovskega pisatelja Felixa Saltena. Izvirnik vsebuje malo religioznih elementov, najdemo pa odlomke, ki poudarjajo trpljenje in krutost življenja v gozdu:

V gozdu je tiho, toda vsak dan se pripeti kaj strašnega. Nekoč so napadle vrane mladega sina prijatelja zajca, ki je ležal bolan, in ga okrutno umorile. Dolgo so poslušali, kako je

³ ZMS – Zveza mladine Slovenije je bila ustanovljena leta 1945 in je vključevala vse otroke v Sloveniji.

otožno jokal. Prijatelj zajec je bil ravno na poti in ko je zvedel za žalostno novico, se ni in ni mogel potolažiti.

Drugič spet je pribežala veverica z zevajočo rano na vratu. Ugriznila jo je kuna. Po čudni sreči ji je veverica ušla. Od bolečine ni mogla govoriti, le drvela je skozi gozd z veje na vejo. Vsakdo jo je lahko videl. Drvela je, kakor bi pobesnela. Včasih se je za hip ustavila in sedla, obupano je dvignila prednji šapici, v strahu in bolesti se je prijala za glavico in tedaj se ji je po belih prsih ulila rdeča kri. Celo uro je tako begala, nato se je naenkrat zgrudila, udarila topo ob veje in padla mrtva na sneg. Takoj so priletele srake in začele svojo gostijo. (Salten 1953: 66)

Takšni opisi krutosti so bili sprejemljivi za otroško književnost v času socializma, najdemo jih tudi v prevodih pravljic bratov Grimm, kjer golobčki kljujejo oči in mačehe plešejo v razbeljenih železnih coklih (npr. v prevodih *Pepelke* in *Sneguljčice*), tako v prevodu *Bambija* kot Grimmovih pravljic pa se prevajalci v prevodih izogibajo prisotnosti religioznega pogleda na svet. Pri *Bambiju* je religioznost prisotna na koncu povesti, ko skuša stari srnjak svojemu sinu Bambiju razkriti poslednjo skrivnost življenja. Živali v gozdu in na kmetijah namreč malikujejo človeka in mu pripisujejo Božje značilnosti. Starec pa pokaže Bambiju mrtvega divjega lovca in ga spodbudi k naslednjemu spoznanju:

»Bambi,« fuhr der Alte fort, »erinnerst du dich an das, was Gobo gesagt hat, an das, was der Hund gesagt hat, an das, was sie alle glauben ... erinnerst du dich?«

Bambi vermochte nicht zu antworten.

»Siehst du wohl, Bambi,« sprach der Alte weiter, »siehst du nun, daß Er daliegt, wie einer von uns? Höre, Bambi, Er ist nicht allmächtig, wie sie sagen. Er ist es nicht, von dem alles kommt, was da wächst und lebt, Er ist nicht über uns! Neben uns ist Er und ist wie wir selber, und Er kennt wie wir die Angst, die Not und das Leid. Er kann überwältigt werden gleich uns, und dann liegt Er hilflos am Boden, so wie wir anderen, so wie du Ihn jetzt vor dir siehst.« Eine Stille war.

»Verstehst du mich, Bambi?« fragte der Alte.

Bambi erwiderte flüsternd: »Ich glaube ...«

Der Alte gebot: »So sprich!«

Bambi erglühte und sprach bebend: **»Ein anderer ist über uns allen ... über uns und über Ihm.«**

»Dann kann ich gehen,« sagte der Alte. (Salten [1923] 1930: 246–247; poudarek dodan)

V slovenskem prevodu Kristine Brenk iz leta 1953, ki je drugače zelo zvesto preveden, pa najdemo na prvi pogled zelo majhen izpust:

»Bambi,« nadaljuje Starec, »ali se spominjaš, kaj je dejal Gobo, ali se spominjaš, kaj je dejal pes in kar vi vsi verjamete? Ali se spominjaš?«

Bambi ne more odgovoriti.

»Poglej, Bambi,« nadaljuje Starec, »poglej, da leži Človek prav tako na tleh kakor kdo izmed naših. Poslušaj, Bambi! Človek ni vsemogočen, kakor pravijo. Iz Človeka ne izhaja vse, kar raste in živi. Človek ni nad nami. Človek je poleg nas in je tak, kakršni smo mi, kajti Človek pozna prav tako kakor mi, strah, stisko in trpljenje. Človek je lahko premagan kakor mi in tedaj leži, prav tako kakor mi, neboljen na tleh, leži tako, kakor ga zdajle vidiš pred seboj.« Dolgo molčita.

»Ali me razumeš?« povpraša Starec.

Šepetaje odgovori Bambi: »Razumem ...«

Starec ukaže: »Tedaj govori!«

Bambi se razvname in strastno odgovori: **»Človek ni nad nami ... Človek ni vsemogočen ...«**

»Potem lahko odidem,« reče Starec. (Salten 1953: 145–146, poudarek dodan)

S tem izpustom v prevodu se poslednji nauk Bambijevega očeta spremeni: namesto da bi mu prenesel spoznanje o relativnosti vsega bivajočega napram transcendentni navzočnosti in mu odkril podrejenost vsega stvarstva, vključno s človekom, presežnemu in nedosegljivemu Bogu, v slovenskem prevodu Bambi spozna le, da je človek, tako kot vsa ostala živa bitja, zapisan smrti in končnosti. Bambijevo spoznanje v slovenščini je torej demistifikacija človeka in spoznanje o njegovi končnosti, v izvirniku pa Bambi poleg demistifikacije človeka obenem prizna tudi obstoj nekoga, ki presega tako živali kot človeka.

Podobno kot pri *Bambiju* tudi v izvirnem *Otoku zakladov* najdemo le redke odlomke, ki se vežejo na religiozno življenje. Reference na religijo najdemo le v tistih odlomkih, ki se vežejo na Bena Gunna, starega pirata, ki so ga njegovi pajdaši pustili na otoku za kazen, ker jih ni privedel do zaklada. Ko se z njim sreča glavni junak, Jim Hawkins, je do njega prijazen. Ben Gunn se mu najprej pobaha, da je sin pobožne matere:

»Jim, Jim,« says he, quite pleased apparently. »Well, now, Jim, I've lived that rough as you'd be ashamed to hear of. Now, for instance, you wouldn't think I had had a pious mother – to look at me?« he asked.

»Why, no, not in particular,« I answered.

»Ah, well,« said he, »but I had – remarkable pious. And I was a civil, pious boy, and could rattle off my catechism that fast, as you couldn't tell one word from another. (Stevenson 1995: 120)

Potem pa mu potoži, kako težko mu je bilo samemu na otoku, kjer ni pokopališč ne cerkva:

»Ah! and there's the cetemery« – cemetery he must have meant. »You see the mounds? I come here and prayed, nows and thens, when I thought maybe a Sunday would be about doo. It weren't quite a chapel, but it seemed more solemn like; and then, says you, Ben Gunn was short-handed- no chapling, nor so much as a Bible and a flag, you says.« (Stevenson 1995: 124–125).

Prav na koncu romana izvemo, da je Ben Gunn zelo hitro pognal svoj del zaklada in da sedaj zopet berači, vendar pa obenem navdušeno poje v cerkvi:

As for Ben Gunn, he got a thousand pounds, which he spent or lost in three weeks, or, to be more exact, in nineteen days, for he was back begging on the twentieth. Then he was given a lodge to keep, exactly as he had feared upon the island; and he still lives, a great favourite, though something of a butt, with the country boys, and a notable singer in church on Sundays and saints' days. (Stevenson 1995: 277)

Slovinci imamo to delo v celoti prevedeno le trikrat, in sicer v letih 1920, 1950 in 1994. Skrajšanih in predelanih izdaj imamo več, vendar te verzije, ki pogosto obsegajo le 15 strani, ne nudijo dovolj besedila za primerjavo z izvirnikom (npr. Stevenson 1971; 1988; 1997). Prvi prevod iz leta 1920, ki je delo Janka Mulačka, in zadnji prevod iz leta 1994 Igorja Majarona vsebujeta vse zgoraj navedene odlomke, ki se nanašajo na religiozno življenje. Prvi povojni prevod, ki ga je leta 1950 naredil prevajalec Pavel Holeček in je bil dosedaj največkrat ponatisnjen, in sicer tudi v obdobju pred in po zamenjavi političnega sistema (1956, 1966, 1975, 1980, 1983, 1997), pa razkriva več vsebinskih premikov. Mati ni več pobožna, temveč »poštena« in »krepostna«:

»Jim, Jim,« je govoril in je bil očitno zadovoljen. »No, Jim, živel sem grdo, tako pregrešno, da bi te bilo že sram, ko bi me moral samo poslušati. Ali bi mi, na primer, mogel zdajle verjeti, da sem imel dobro, pošteno mater, ko me tule vidiš, kakšen sem?«

»Ne, res skorajda ne bi mogel,« sem odgovoril.

»Vidiš,« je rekel, »pa je bila zelo zelo krepostna žena. In jaz sem bil dober dečko in sem znal zdržati svoj katekizem tako hitro, da bi bil komaj ločil besedo od besede.« (Stevenson 1950b: 96)

Tudi odlomek, v katerem Ben Gunn opisuje, kako je molil na posebnem kraju, je skrajšan, Ben Gunn pa slovenskim bralcem sporoča, da se je na ta kraj zatekal, ko se je preveč dolgočasil:

»Ah, in tu je popokališče,« – mislil je seveda pokopališče – »ali vidiš gomile? Semle sem včasih prišel, kadar mi je bilo preveč dolgčas – bil sem pač velik siromak.« (Stevenson 1950b: 100; 1956: 119; 1983: 92)

Podobno je spremenjen tudi zadnji odstavek, kjer je izpuščeno, da je Ben Gunn postal redni član cerkvenega občestva:

Še vedno je živ in zdrav in razen tega malo čudaški; zato ga ima vaška mladina silno rada, ker mu lahko kdaj pa kdaj malo ponagaja. (Stevenson 1950: 213)

Dejstvo, da se je prav ta prevod ponatisnil še leta 1997 (izšel je pri Mladinski knjigi), kaže, da slovenski založniki morda niso vedeli, da so se prevodi za otroke v socialističnem obdobju, še posebej tisti, ki so nastali v prvem desetletju po vojni, sistematično prilagajali vladajoči ideologiji in se temu primerno popravljali.

Ta politika izločanja verskih izrazov iz literature (in tudi filma) je bila uradno preklicana šele leta 1983 (AS 1589, a.e. 697), ko se je praksa izpuščanja religioznih elementov na Komisiji predsedstva CK ZKS za informativno in propagandno dejavnost označila za moralno in pravno nesprejemljivo ter škodljivo, ker načenja vprašanja integritete varstva avtorskega dela in avtorske pravice. Kljub tej načelni sodbi so ideološko prečiščeni prevodi za otroke in mladino nastajali še po tem datumu, še pogostejše pa se je nekritično ponatiskovalo zgodnejše, cenzurirane prevode. In ker imamo zelo malo kritičnih analiz socialističnih prevodov in se javnost ne zaveda premikov, ki so se načrtno dogajali v tem obdobju, besedila, ki so bila prevedena v tem obdobju, še vedno krožijo v Sloveniji.

Za šolsko leto 2010/2011 je bilo na primer za pouk književnosti v okviru predmeta slovenščina potrjenih 36 učbenikov. Čisto vsi od teh 36 učbenikov vsebujejo prevode, dve tretjini (24 oz. 67 %) učbenikov vsebuje cenzurirane prevode, vendar so med temi prevodi tudi dela, v katerih bi lahko prevodne premike šteli tudi med kulturne ustreznice, npr. prevode, v katerih je praznovanje božiča zamenjano s praznovanjem novega leta, božične počitnice pa z zimskimi počitnicami (kar na primer najdemo v *Piki Nogavički* (gl. Pokorn 2008)), ali pa tista dela, ki jih imamo v slovenščini le v enem samem prevodu. Če izločimo takšne prevode, vseeno še vedno najdemo 16 učbenikov (skoraj polovica oz. 44 %) z ideološko predelanimi prevodi, čeprav sedaj v slovenskem prostoru obstajajo tudi novejši prevodi, ki odpravljajo te ideološke premike (gl. Pokorn 2010). Splošno bralstvo in strokovna javnost se večinoma ne zavedata, da so bila ta besedila spreminjana, še posebej zaradi tega, ker takšnega sistematičnega ideološkega poseganja v prevode ne zasledimo istočasno tudi pri prevodih literature za odrasle. Čeprav so sedaj na tržišču dostopni tudi ideološko nespremenjeni prevodi teh istih besedil, je to nezavedanje

ideoloških posegov po vsej verjetnosti poglavitni razlog, da prevode, ki so bili ideološko spremenjeni v povojnem obdobju, še vedno ponatiskujemo, beremo, izposojamo in jih uvrščamo v osnovnošolska berila in učbenike za slovenski jezik in književnost.

Doslednost izločanja in premeščanja religioznih elementov v prevodih otroške literature (gl. tudi Mazi-Leskovar 2011, Orel Kos 2007) kot tudi v ponovnih ponatisih izvirne slovenske mladinske literature (gl. Svetina 2009a, 2009b, 2011a, 2011b) je bila odraz jasno izražene, čeprav javnosti skrite usmeritve politike povojnega vodstva Slovenije in Jugoslavije, ki se je izrazila na primer na seji Politbiroja CK KPS leta 1950 v naslednjem sklepu: »sistematično [se] truditi, da odtegnemo mladino vplivu cerkve.« (Seja Politbiroja CK KPS, 20. 11. 1950, Drnovšek 2000: 253). V skladu s takšno politiko se je torej izvirnike in prevode potem dosledno prirejalo in izdajalo. Čas je, da te ideološke premike razkrijemo in prevode iz tega obdobja tudi kritično presodimo.

Viri

Karl May, 1931: *Winnetou*. Prev.: dr. Anton Jehart. Maribor: Tiskarna sv. Cirila.

Felix Salten, [1953.] 1970: *Bambi*. Prev. Kristina Brenkova. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Felix Salten, 1931: *Bambi: Eine Lebensgeschichte aus dem Walde*. Berlin, Vienna, Leipzig: Paul Zsolnay Verlag.

Felix Salten, 1938: *Bambek*. Prev.: Vinko Lavrič. Celje: Družba sv. Mohorja.

Robert Louis Stevenson, [1882.] 1995: *Treasure Island*. World's Greatest Classic Books. Corel Corporation.

Robert Louis Stevenson, 1920: *Otok zakladov*. Prev.: Ivan Mulaček. Ljubljana: Omladina.

Robert Louis Stevenson, 1950: [1956, 1966, 1975, 1980, 1983, 1997.] *Otok zakladov*. Prev.: Pavel Holeček. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Robert Louis Stevenson, 1971: *Otok zakladov*. Prev.: Olga Šiftar. Murska Sobota: Pomurska založba.

Robert Louis Stevenson, 1988: *Otok zakladov*. Prev.: Blaž Telban, Marjeta Smole. Sarajevo: Nišro »Oslobodenje«. (Ljubim klasike).

Robert Louis Stevenson, 1994: *Otok zakladov*. Prev.: Igor Majaron. Ljubljana: Karantanija.

Robert Louis Stevenson, 1997: *Otok zakladov*. Prev.: Saša Pečelin. Kranj: Učila Kranj.

Jonathan Swift, 1894: *Potovanje v Liliput*. Prev.: Vinko Bregar. Ljubljana: Janez Giontini.

Arhivsko gradivo

Arhivi Centralnega komiteja Komunistične partije Slovenije (Zveze komunistov Slovenije)

AS 1589, a.e. 697

Arhivi SZDLS

AS 537, a.e. 139

Reference

- Izidor Cankar et al. (ur.) 1925–1991: *Slovenski biografski leksikon*. Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, elektronska verzija <http://nl.ijs.si:8080/fedora/get/sbl:header/VIEW/>
- Isabelle Desmidt, 2006: A Prototypical Approach within Descriptive Translation Studies? Colliding Norms in Translated Children's Literature. J. Van Coillie and W. P. Verschueren (ur.): *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*. Manchester/New York: St Jerome. 79–96.
- Darinka Drnovšek in France Dolinar (ur.), 2000: *Zapisniki politbiroja CK KPS/ZKS (1945–1954)*. Viri, Objava arhivskih virov, 15. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije.
- Miryam Du-Nour, 1995: Retranslation of Children's Books as Evidence of Changes of Norms. *Target* 7/2. 327–346.
- M. Fernandez Lopez, 2000: Translation Studies in contemporary children's literature: comparison of intercultural ideological factors. *Children's literature association quarterly*. 29–37.
- Vicenc Filipič (ur.), 2010: *Katalog učbenikov za šolsko leto 2010/2011, Osnovna šola*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Hans-Georg Gadamer, 2001: *Resnica in metoda*. Prev. Tomo Virk. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura, zbirka Labirinti.
- Lado Kralj, 2010: Danes so njene kratke zgodbe pozabljene. Milena Mohorič, *Zgodbe iz tridesetih let*. Ljubljana: Beletrina. 154–169.
- Martina Križaj Ortar et. Al, 2005: *Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja: Slovenščina*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo.
- André Lefevere, 1992: *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame*. London/New York: Routledge.
- Jože Lovrenčič, 2010: *Ves vaš ljubeči očka : pisma hčerki Nini*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, Gorica: Goriška Mohorjeva družba.
- Kirsten Malmkjaer, 2003: What happened to God and the angels? An exercise in translational stylistics. *Target* 15/1. 37–58.
- Kirsten Malmkjaer, 2004: Censorship or error: Mary Howitt and a problem in descriptive TS. Gyde Hansen, Kirsten Malmkjaer and Daniel Gile (ur.): *Claims, changes, and challenges in translation studies*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 141–156.
- Karl Marx, 1843: Introduction to A Contribution to the Critique of Hegel's Philosophy of Right. Karl Marx in Deutsch-Französische Jahrbücher, February, 1844. (<http://www.marxists.org/archive/marx/works/1843/critique-hpr/intro.htm>), (dostop 22. 10. 2008).
- Darja Mazi-Leskovar, 2011: *Mladinska proza na tej in oni strani Atlantika*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 78).
- Ivan Minatti. 1984. Okrogla miza »Posvetovanje o prevodni mladinski književnosti: Iz razprave ob referatih.« *Otrok in knjiga* 12 (19): 65–75.
- Riitta Oittinen, 2006: No Innocent Act: On the Ethics of Translating for Children. J. Van Coillie and W. P. Verschueren (ur.): *Children's Literature in Translation: Challenges and Strategies*. Manchester/New York: St Jerome. 35–45.
- Silvana Orel-Kos, 2001: Let divjih labodov med nebesi in peklom. Martina Ožbot (ur.): *Prevajanje Prešerena, prevajanje pravljic*. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 289–309.

- Nike K. Pokorn, 2010: »Pravljice brez nezdravih primesi osladnega pobožnjakarstva : (ob bok potrjevanju izbora učbenikov v osnovni šoli).« *Literatura (Ljublj.)*, 22/231–232. 1–13.
- Tiina Puurtinen, 1992: Dynamic style as a parameter of acceptability in translated children's books. K. Kaindl, F. Pöchhacker and M. Snell-Hornby (ur.): *Translation Studies: An Interdiscipline*. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins. 83–90.
- Paul Ricoeur, 2004: *Sur la traduction*. Paris: Bayard.
- Martina Šircelj, 1961: *Bibliografija slovenskih mladinskih del od 1945–1958*. Manuscript, available in Bibliographical division of the National and University Library in Ljubljana, Slovenia.
- Tončka Stanonik in Lan Brenk (ur.), 2008: *Osebnosti: Veliki slovenski biografski leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Katja Sturm-Schnabl, 1997/98: Ženska kot avtorica in lik v novejši slovenski književnosti. *Jezik in Slovestvo* 43, <http://www.ff.uni-lj.si/publikacije/jis/lat1/043/33c03.htm> (dostop 27. 8. 2010)
- Peter Svetina, 2009a: Mladinska književnost med meščanstvom in socializmom: dve zgodbi ene Bratovščine Sinjega galeba. *Jezik in slovestvo* 54/5. 15–31.
- Peter Svetina, 2009b: Še pomnite, tovariši ali pogled na slovensko mladinsko literaturo. *Literatura* 21/222. 1–8.
- Peter Svetina, 2011a: Mladinska književnost in socializem: strukturne spremembe v mladinskem romanu na Slovenskem v letih 1945–1955. *Otrok in knjiga* 38/80. 22–29.
- Peter Svetina, 2011b: Pionirji na promenadi: slovenska mladinska književnost med obema vojnama in oblikovanje literarnega kanona po drugi svetovni vojni. Peter Svetina (ur.): *Pionirji na promenadi*. Ljubljana: Mladinska knjiga. 551–598.
- Lawrence Venuti, 1995: *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London/New York: Routledge.